

ПОДАТОК З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Н. О. Чередниченко,

ст. викладач кафедри «Фінанси,
банківська справа та страхування»;

О. О. Донченко,

студентка, бакалавр, ФЕУ-114,
Запорізький національний технічний
університет, м. Запоріжжя, Україна

Анотація. У статті досліджено зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб. Визначено основні ставки податку у країнах з розвинутою ринковою економікою. Проведено зіставлення міжнародного досвіду та української практики оподаткування. Надано рекомендації щодо використання ефективного досвіду оподаткування у вітчизняних умовах господарювання.

Ключові слова: податок, податок з доходів фізичних осіб, Податковий кодекс України, ставка оподаткування.

Налог с доходов физических лиц: зарубежный опыт и отечественная практика

Аннотация. В статье исследован зарубежный опыт налогообложения доходов физических лиц. Определены основные ставки налога в странах с развитой рыночной экономикой. Проведено сопоставление международного опыта и украинской практики налогообложения. Даны рекомендации по использованию эффективного опыта налогообложения в отечественных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: налог, подоходный налог, Налоговый кодекс Украины, ставка налогообложения.

The tax from incomes of physical person's foreign: experience and domestic practice.

Annotation. The article examines the foreign experience of taxation of personal income. The main tax rates in countries with developed market economies are determined. The international experience and the Ukrainian practice of taxation have been compared. Recommendations are given on the use of effective taxation experience in the domestic business environment.

Key words: tax, income tax, the Tax Code of Ukraine, rate of taxation.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі проблемам удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб присвячуються праці таких вчених, як В. Андрущенко, З. Варналія, М. Дем'яненка, О. Кириленко, А. Крисо-

ватого, П. Лайка, І. Луніної, Н. Прокопенко, В. Синчака, А. Соколовської, Л. Тулуша та інших. Проте світова практика оподаткування потребує детального дослідження з метою переймання ефективного досвіду у вітчизняну практику.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення провідного зарубіжного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб і розробка пропозицій щодо його впровадження у вітчизняну практику.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податків відповідно до Податкового кодексу України (далі ПКУ) [1].

Одним з основних джерел наповнення державного та місцевого бюджетів на теперішній час є податок на доходи з фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб – це прямий податок, що залежить від результату господарської діяльності, а саме від доходу фізичних осіб [1].

На сьогодні податок на доходи фізичних осіб є ключовим податком у більшості країн світу, так як і в Україні.

Із 01.01.11 р. в Україні діє мало прогресивне оподаткування фізичних осіб.

Згідно з ПКУ ст. 167 встановлено дві ставки: 18 % та 5 %. Загальна ставка ПДФО у розмірі 18 % застосовується до бази оподаткування у формі зарплати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та цивільно-правовими договорами. Ця ставка запроваджена з 01.01.2016. А до цього часу діяла прогресивна шкала оподаткування і ставки ПДФО 15 % і 20 %. За нею ж оподатковуються всі пасивні доходи за винятком доходів у вигляді дивідендів по акціях і корпоративних правах, нарахованих резидентами – платниками податку на прибуток. Для останніх, крім доходів у вигляді дивідендів по акціях, інвестиційних сертифікатах, які виплачуються інститутами спільного інвестування, встановлено ставку 5% [1].

У більшості країн світу ПДФО займає важливе місце в забезпеченні фінансової стабільності та економічного розвитку. Різниця призначення ПДФО в Україні порівняно з зарубіжними країнами полягає в стимулюванні розвитку підприємницької діяльності та залученні

інвестиційних коштів, та ніяк не в наповненні бюджету. Достовірність в оподаткуванні тут розцінюється зовсім не по тому, хто скільки платить податків, а передусім уряд цікавить те, яка кількість коштів залишиться в платника вже після їх сплати.

Особистий прибутковий податок у світовій практиці справляється у двох формах: шедулярній та глобальній. При шедулярній формі доходи осіб обкладаються окремо, за джерелом їхнього одержання; при глобальній – обкладаються загальні, сукупні доходи осіб, незалежно від джерел. Вперше прибутковий податок сформувався в Англії в 1842 р. у медулярній формі. Глобальна система була введена вперше в Пруссії в 1891 р. та використовується у більшості країн ринкової економіки (США, Франція, Німеччина), за винятком Великої Британії й Ірландії, де традиційно, з часів його введення, використовуються елементи медулярної форми обкладання. В Україні вищенаведена термінологія не застосовується [2].

Перш ніж почати досліджувати такий вид податку в різних державах, необхідно відзначити, що існує 2 типи оподаткування: з фіксованою ставкою і з прогресивною шкалою. Прогресивна шкала оподаткування передбачає зростання виплат при збільшенні доходів, що перешкоджає розшаруванню суспільства. Такий тип оподаткування у багатьох країнах Європи [3].

Слід зазначити, що ставка податку на доходи фізичних осіб у країнах світу є значно вищою, ніж в Україні. У 2017 році згідно з пунктом 167.1 ПКУ ставка податку на доходи фізичних осіб складає 18%. Серед держав – членів ЄС найвищі прогресивні ставки податку мають Швеція – 56,9%, Данія – 55,6%, Нідерланди – 52%, Португалія – 48%, Німеччина – 45%. Найнижчі ж розміри зафіксовано у Чехії – 15%, Білорусії та Росії – 13%, Болгарії – 10% (табл. 1).

Таблиця 1

Ставки з доходів фізичних осіб у світі [4]

Країна	Ставки податку з доходів фізичних осіб, %
США	10–39,6
Франція	14–45
Швеція	28,89–56,9
Канада	15–29
Китай	5–45
Нідерланди	0–52
Норвегія	9,5–39
Німеччина	0–45
Португалія	10,5–48
Велика Британія	0–45
Данія	36,6–55,6
Іспанія	24–52
Білорусь	13
Польща	0, 18, 32
Болгарія	10
Чехія	15
Росія	13

У країнах ЄС переважно здійснюється прогресивне оподаткування (Табл. 2) та основний фіскальний тягар несуть заможні громадяни незважаючи на досить високі ставки податку. Оподаткування найбідніших верст населення здійснюється за зниженими ставками.

Так, населення Франції, якому доводиться жити на суму меншу, ніж 9710 € на рік, не зобов'язане здійснювати сплату ПДФО. Подібна вимога виникає тільки при перевищенні цієї суми, тоді дохід оподатковується, за ставкою 14 %. Якщо ж громадянин заробляє не менше 151 261 € на рік, 45 % з них необхідно внести до казни країни.

Жителі Великої Британії звільняються від сплати ПДФО, якщо мають річний дохід, що не перевищує неоподатковуваний мінімум в 11 500 фунтів. Якщо співробітник отримує річний дохід у розмірі від 11 501 до 43 000 фунтів, застосовується стандартна ставка оподаткування, яка дорівнює 20 %. Підвищена ставка (40 %) застосовується при розмірі річного доходу понад 43 001 фунт. Для доходів понад 150 000 фунтів на рік застосовується максимальна ставка прибуткового податку, що дорівнює 45 %.

Таблиця 2

Прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб в зарубіжних країнах [4]

Країна	Прогресія (модель оподаткування)	Неоподатковуваний річний мінімум	Податкові ставки	Річний дохід, коли починає діяти максимальна ставка
Австралія	4-ступінчаста	18 200 AUD	19; 32,5; 37; 45 %	180 000 AUD
Австрія	3-ступінчаста	11 000€	36,5; 43,2; 50; 55 %	1 000 000 €
Велика Британія	3-ступінчаста	11 500£	20, 40, 45 %	150 000£
Естонія	1-ступінчаста	2040 €	20 %	>2040 €
Ізраїль	7-ступінчаста	0 NIS	10; 14; 21; 31; 34; 48; 50 %	803 520 NIS
Італія	5-ступінчаста	0 €	23; 27; 38; 41; 43 %	75 000 €
Китай	7-ступінчаста	0 ¥	5; 10; 20; 25; 30; 35; 45 %	80 000 ¥
Латвія	1-ступінчаста	900 €	23 %	>900 €
Литва	1-ступінчаста	1633 €	15 %	>1 633 €
США	7-ступінчаста	0 \$	федеральні: 10; 15; 25; 28; 33; 35; 39,6 % + регіональні до 11%	для одного – 418 401 \$ для суп. пари – 470 701 \$ батька-од. – 444 501 \$
Франція	7-ступінчаста	9710€	14; 30; 41; 45 %	151 261€

Багато країн світу намагаються створити ідеальні умови для життя і праці населення та її резидентів. Наприклад, ОАЕ, Гонконг, Сінгапур за умови локальної відмови від податків або зниження їх до мінімального рівня, сприяли залученню певної частки фінансів світу на свою територію. У багатьох нафтовидобувних країнах взагалі немає податку на доходи фізичних осіб або він замінюється різними зборами, наприклад на майбутню пенсію і захист. У результаті, у таких країнах, як Арабські Емірати, Катар, Оман, Кувейт і Бахрейн, фізичні особи платять від 5 до 7,5 відсотків своїх доходів, ці процентні ставки є одними з найнижчих у всьому світі [3].

Отже, найбільш бідніше населення багатьох зарубіжних країн або сплачує невелику частку доходу, або взагалі не сплачує ПДФО. Це є прикладом ефективного застосування принципу соціальної справедливості податкових систем.

В Україні в 1991–1992 рр. було введена в дію прогресивна система оподаткування доходу громадян від 12 до 30 %. З 1 грудня 1993 року до 1 жовтня 1994 року задля наповнення казни запровадили найжорсткішу шкалу оподаткування з максимальною ставкою 90 %, але попри збільшення ставок, доходи бюджету від податку з доходів громадян зменшились. Спрацювало правило Лаффера, а саме – ріст податкового тиску вище оптимальної точки приводить до зменшення надходжень. До 2004 року використовувалися 5 ставок, мінімальна ставка стала дорівнювати 10 %, а максимальна – 40 %. Розмір ставки залежав від обсягу оподаткованого доходу, що вимірювався в кількості мінімальних зарплат. Запровадження такої прогресивної шкали оподаткування доходу громадян призвело не до збільшення бюджету України, а навпаки, частина виплат заробітної плати перейшла в «тінь». З 2004 року в Україні прогресивне оподаткування було замінене на єдину ставку в розмірі 13 %. Ця ставка у 2007 році зросла до 15 %. З 2011 року діяла базова ставка 15 % для доходів, які за місяць не перевищують 10 мінімальних зарплат та 17 % для тих доходів, що більше 10 мінімальних зарплат. Нині введена єдина ставка ПДФО – 18% [5].

Серед основних кроків на шляху вдосконалення процесу управління даного податку можна запропонувати такі:

1. Запровадження прогресивної шкали ставок ПДФО. З метою заохочення платників податків до детінізації своїх доходів ставка ПДФО в Україні для верств населення з високими доходами має бути більшою за існуючу нормативну ставку.

Аби наглядніше продемонструвати це, розрахуємо утримання та податок з доходу фізичних осіб двома способами: застосовуючи прогресивну шкалу та єдину ставку податку.

Для прикладу розрахуємо заробітну плату за січень 2017 року. Заробітна плата працівників І. І. Іванова 4800 грн та П. П. Петрова 20 000 грн.

Розраховані данні можна побачити в таблиці 4.

1 спосіб. Застосовуючи прогресивну шкалу.

Таблиця 3

Прогресивна шкала утримання податку з доходу фізичних осіб¹

Місячний сукупний оподатковуваний дохід, грн	Ставки і розміри податку	Пояснення (умовні позначки: оподатковувана сума = Д; сума прибуткового податку \approx ПП)
До 1600 грн включно	Не обкладається податками	ПП = 0
Від 1601 грн до 3200 грн	8 % від суми, що перевищує 1600 грн	ПП = 0,08*(Д-1600,00 грн)
Від 3201 грн до 9600 грн	128,00 + 13 % від суми, що перевищує 3200 грн	ПП = 0,08*(3200-1600) + 0,13*(Д-3200) = 128,00 + 0,13*(Д-3200)
Від 9601 грн до 19200 грн	960,00 + 15 % від суми, що перевищує 9600 грн	ПП = 0,08*(3200-1600) + 0,13*(Д-3200) + 0,15*(Д-9600) = 960 + 0,15*(Д-9600)
Від 19201 грн до 28800 грн	2400,00 + 18 % від суми, що перевищує 19 200 грн	ПП = 0,08*(3200-1600) + 0,13*(Д-3200) + 0,15*(Д-9600) + 0,18*(Д-19200) = 2400 + 0,18*(Д-19200)
Від 28 801 грн і вище	4128,00 + 23 % від суми, що перевищує 8900 грн	ПП = 0,08*(3200-1600) + 0,13*(Д-3200) + 0,15*(Д-9600) + 0,18*(Д-19200) + 0,23*(Д-28800) = 4128 + 0,23*(Д-28800)

Для І. І. Іванова оподаткована сума 4800 грн.

Зашкалою даний розмір доходу потрапляє в градацію від 3201 грн до 9600 грн, для того щоб знайти суму ПДФО, необхідно:

$$\begin{aligned} \text{ПДФО}_{(\text{Іванов І. І.})} &= 128,00 + 0,15 (4800,00 - 3200,00) = 128,00 + \\ &240,00 \\ &= 368,00 \end{aligned}$$

Для П. П. Петрова оподаткована сума 20 000 грн.

За шкалою цей розмір доходу потрапляє в градацію 19 201 грн до 28 800 грн, для того щоб знайти суму ПДФО, необхідно:

$$\begin{aligned} \text{ПДФО}_{(\text{Петров П. П.})} &= 2400,00 + 0,18 (20000,00 - 19200,00) = \\ &2400,00 + \\ &144,00 = 2544,00 \end{aligned}$$

Спосіб 2. Єдина ставка

податку. $\text{ПДФО}_{(\text{Іванов І. І.})} = 4800$

$$18\% = 864,00$$

$$\text{ПДФО}_{(\text{Петров П. П.})} = 20000 \cdot 18\% = 3600,00$$

¹ Шкала складена автором самостійно.

Аби наглядно побачити різниці ПДФО при застосуванні різних способів оподаткування, складено таблицю 4.

Таблиця 4

Розрахункова таблиця утримання податку з доходів фізичних осіб із заробітної плати

ПІБ	Оклад, грн	ПДФО, грн (Прогресивна ставка)	ПДФО, грн (єдина ставка)
Іванов І. І.	4800,00	368,00	864,00
Петров П. П.	20 000,00	2544,00	3600,00

Проаналізувавши данні таблиці 4, можна зробити висновки, що застосування прогресивної шкали утримання податку з доходів фізичних осіб знімає податковий тягар з найбільш бідної частини населення України і перекладає його на більш заможних членів суспільства.

Висновок. Узагальнюючи проведені дослідження, можна стверджувати, що система оподаткування фізичних осіб в Україні є недосконалою і потребує певних змін, незважаючи на те, що держава впродовж останніх років докладає зусилля для вдосконалення. ПДФО не виконує належним чином соціально-регулюючу функцію, він тільки обтяжує громадян з невисоким рівнем доходів. Такий стан свідчить про неефективність вітчизняної системи оподаткування фізичних осіб. Таким чином, для того щоб збільшити податкові надходження до бюджету та покращити економічний розвиток країни, необхідно:

– по-перше, держава повинна зменшити податкове навантаження на соціально незахищені верстви населення і підвищити рівень відповідальності серед платників податків за ухилення від їх сплати;

– по-друге, провести класифікацію платників за класами відповідно до соціально-громадського статусу та ввести прогресивну ставку з неоподатковуваним мінімумом;

– по-третє, для забезпечення соціально-економічної справедливості податкової політики в Україні необхідне застосування таких моментів зарубіжного досвіду, як врахування сімейного стану платника, кількості працюючих у сім'ї, наявності дітей і утриманців.

Отже, необхідно поступово знижувати податкове навантаження на доходи фізичних осіб, яке має базуватися на використанні передового зарубіжного досвіду, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку економіки країни.

Список використаних джерел

1. Стаття 266. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
// Податковий кодекс України ст. 266 від 01.03.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. *Безпалько, І. Р.* Досвід оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах / І. Р. Безпалько // Регіональна економіка. — 2009. — № 2. — С. 159–165.
3. *Усманов, Ю.* Податок на доходи фізичних осіб. Який досвід успішних країн? [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <https://www.pravoconsult.com.ua/podatok-na-dohodi-fizichnih-osib-porivnyannya-z-inshimi-krayinami-ta-poshuk-optimalnogo-rishennya-dlya-ukrayini>.
4. Ставки оподаткування доходів фізичних осіб (прибуткового податку) у країнах світу [Електронний ресурс]: сайт. — Режим доступу: <https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.htm> (дата звернення: 10.05.2017).
5. *Довгалюк, В. І.* Податкова система [Текст]: навч. посіб. / В. І. Довгалюк, Ю. Ю. Ярмоленко. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 360с.